

Konstantinopol
Istanbul
Stamboul
Küçük Türkiye
Kozmopolit mi?

Günümüz İstanbul'unda Beyoğlu'na, Galata'ya, Tünel'e ve Boğaz şahillerine; Nişantaşı, Teşvikiye ve Ulus'taki çaddelere bakıldığında "İstanbul kozmopolit bir kent mi?" sorusuna verilecek cevap tereddütsüz "Evet" olacaktır. Ancak bu kadar emin olamayın ve gezintinize biraz daha devam edin...

Çocukluğumdan aklımda kalan kelimelerden ikisi Eistanbul ve Stamboul... Kendi aralarında Ladino (Yahüdi İspanyolcası) konuşan annem-babam, İstanbul'un iş hayatının kalbi olan Karaköy ve Eminönü'nden her bahsettiklerinde "Eistanbol" derlerdi... Türkçeyi bir yabancı aksıyla konuşan frankofon teyzem ise aynı yerlerden "Stamboul" olarak bahsederdi.

Azınlıklar için "Eistanbol" veya "Stamboul", şehri ikiye bölen Galata Köprüsü'nün bulunduğu Karaköy ile köprünün karşı kıyısındaki Eminönü semtleriydi. '50'li yıllara kadar Taksim, Beyoğlu (frankofon söyleyişle Pera), Pangaltı ve Osmanbey'de yaşayan azınlıklar için Karaköy ve Eminönü, Müslüman halkın yaşadığı

Zeyrek, Fatih, Sultanahmet, Aksaray, Beyazıt'tan oluşan Stamboul'un giriş kapılarıydı. Pera'da yaşayıp sabahları Stamboul'daki işyerlerine gidip akşam saatleri geri dönen azınlıklar ile Stamboul'da yaşayıp Pera'da çalışan Stamboul'lular sadece mesai saatlerinde bir arada oluyorlardı. Diğer günlerde Fransızca yayımlanan Le Journal D'Orient ve Stamboul gazetelerini okuyan, Union Française salonlarında yabancı kumpanyaların tiyatro veya dans gösterilerini izlemeye ve Fransızca verilen konferansları dinlemeye giden azınlıklar için Pera, vitrinlerine bakılarak zaman öldürülecek, kafe veya pastanelerinde oturulabilecek, sinema ve tiyatrolarında hoşça vakit geçirebilecek İstanbul'un

medeni yüzünü yansıtan bir semti. Stamboul ise alışıp evlerin bulunduğu Müslüman halkın âlemiydi. İstanbul'u ilk kez ziyaret eden ve "Il travaille à Stamboul" (İstanbul'da çalışıyor), "Il va à Stamboul" (İstanbul'a gidiyor) sözlerini duyan bir yabancı, "İstanbul'a gidenler" in veya "İstanbul'da çalışanlar"ın şehrin dışında yaşadıkları kimsine kapılabilir. Bu da o kadar yanlış değildi. Müslümanlara tepeden bakan azınlıklarla, onların bu bakışlarına gıpta, kiskançlık ve kimi zaman öfkeyle karşılık veren Müslüman halk adeta iki ayrı şehirde oturan, birbirlerine yabancı insanları andırıyordu.

Bu hayat tarzı 2006'da üzerinden 51 yıl geçmiş olan 6-7 Eylül 1955 Olayları ile sona erecekti. Çalın addedilebilecek sorumsuz

birtakım insanlar, iki gün zarfında Rumların yaşadığı semtleri yağma edecek; mağaza, kilise, okul ve mezarlıkları yakıp yakacaktır. Azınlıklar ile Müslüman halk arasında mevcut servet ve gelir farklığı, ekonomik koşulların kötüleşmesi, kaba milliyetçiliğin tahrik edilmesi, Kıbrıs ihtilali gibi değişik sebeplerin bir araya gelmesiyle birlikte, İstanbul'un Konstantinopolis olduğu yüzyıllardan beri bu şehirde yaşayan Rumlar artık "persona non grata" (istenmeyen kişi) olmuşlardır. Nitekim zaman içinde şehri terk edip Yunanistan ve ABD'ye göç ettiler.

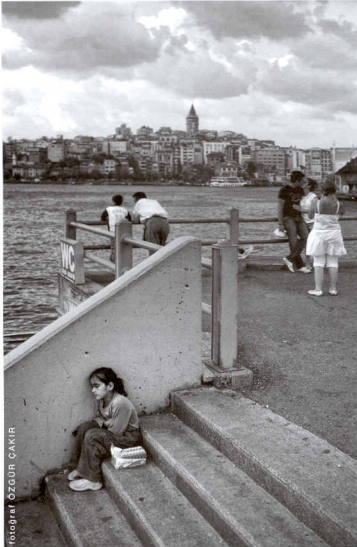
6-7 Eylül 1955 Olayları ile şehrin kozmopolit ruhu sona mı ermişti? Yoksa İstanbul hiçbir zaman kozmopolit bir şehir olmamış mıydı? Günümüzde parlak renkli turizm broşürlerinde "medeniyetlerin buluştuğu şehir", "dinler mozaigi" sloganlarıyla pazarlanan İstanbul, acaba gerçekten kozmopolit bir kent midir?

Günümüz İstanbul'unda Beyoğlu'na, Galata'ya, Tünel'e ve Boğaz sahillerine bakıldığında her köşede ayrı bir konser veya etkinliğin yer aldığını, Batılı akrallardan ayırt edilmesi mümkün olmayan genç İstanbulluların en "in" mekânları doldurduklarını görebiliriz. Şehrin en şık semtlerinden Nişantaşı, Teşvikiye ve Ulus'taki caddeler dünyaca ünlü markaların en son model kıyafetlerini satan şık vitrinli mağazalar ve kafelerle dolu. Buralara bakıldığında "İstanbul kozmopolit bir kent mi?" sorusuna verilecek cevap tereddütsüz "Evet" olacaktır. Ancak bu kadar emin olmayın ve gezintinize biraz daha devam edin...

Kozmopolit illüzyon
Nişantaşı ve Teşvikiye'den biraz ilerleyince Osmanbey'e girersiniz. Eski Doğu Avrupa ve yeni Orta Asya ülkelerinden

gelen tüccar-turistlere hitap eden ve onlara hizmet edebilmek için ara sokaklarında apartmanların otele dönüştükleri bu semt, aynı tüccar-turistlere hitap eden şehrin Tarihi Yarımada'sındaki Laleli piyasası ile rekabet halinde. Osmanbey'deki mağazalarda rastlayacağınız satış elemanı genç kızların bir kısmı Rus, diğeri ise türbanlı ve tesettürlü Türk kızlarıdır. Cuma günleri, yeni inşa edilmiş Osmanbey Camii'nin imamı cemaati öğle namazına davet ettiğinde semt esnafı ve tüccarı mağazalarını kilitleyip seccadeleriyle birlikte camiye akın etmekte. Cami yeterli olmadığı için, ara sokaklarda bir zamanlar azınlıkların oturdıkları, şimdi ise vitrinli mağazalara dönüşen apartman katlarında kurulan mescitlerin hoparörlerinden dalgalanan ezan sesi camide yer bulamayan müminleri ara sokaklara sercekleri seccadelerin üzerinde namaz kılmaya davet etmekte.

Ermenice, Ladino, Kürtçe, Rumca halk şarkılarının yer aldığı diskler ile azınlıklarla ilgili her tür kitapların kolaylıkla bulunabildiği mağazalar ve her tür etnik mutfak ürünlerini sunan lokantalarla dolu eski Pera,



Fotoğraflı ÖZGÜR ÇAKIR



yeni Beyoğlu'na baktığımızda da İstanbul'un kozmopolit olduğu kasımsa kapılırsınız. Ancak bu da bir illüzyondur. Pera dönemini idealize eden genç İstanbullular için "Pera" ve "azınlıklar" birbirlerinin yerine ikame edilebilir eşanlamlı kavramlar. Ancak 15 milyon nüfuslu İstanbul metropolinde yaşayan 50 bin civarında Ermeni, 15 bin civarında Musevi ve 2 bin civarında Rum'un artık ne şehrin ne de Türkiye'nin gündeminde bir yerleri var. Şehirdeki sinagog ve kiliselerin çoğu, yeterli cemaatin olmamasından ötürü ibadete bile açılmıyor... Azınlıklar çoktan Pera'daki mağazalarının anahtarlarını Türk esnafa teslim etmiş durumdadılar.

Nevi şahsına münhasır bir harman

Beyoğlu, Taksim, Nişantaşı, Teşvikiye, Osmanbey ve Ulus'tan ayrılıp şehrin sanayi bölgelerine gitmeye kalkarsanız, bambaşka bir İstanbul ile karşılaşmanız mukadder. Taksii şoförlerinin "Topkapı" diyerek arabalarına binen turistleri Topkapı Sarayı yerine yanlışlıkla getirdikleri Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında Konstantinopolis'i fethettiğinde şehre

girdiği kapının da bulunduğu Topkapı, onun ilerisinde Yeni Bosna, Sefaköy, Merter, Beylikdüzü, Hadımköy; Anadolu yakasında Kartal, Maltepe, Tuzla, Gebze... Bu isimlerin her biri 10 binlerce işçinin çalıştığı, yüzlerce sanayi tesisinin bulunduğu bölgelerin adları. Buradaki sanayi tesislerinin etrafı ya gecekondularla çevrilmiş durumda. Burası gene İstanbul; ancak ısıtılı mağazaların, şık genç kızların vitrinlerine bakına bakına gezindikleri, kafelerinde oturlan İstanbul değil...

Tuzla'da tersanelerin ve Organize Deri Sanayi Bölgesi'nin hemen yanında, Fortune 500 listesinde yer alan, ülkenin sayılı zenginlerinden Sabancı Ailesi'nin bağışıyla kurulan ve adeta çölde görülen bir serabi andıran ultramodern kampüsüyle Sabancı Üniversitesi yükseliyor. Sabancı Holding'in müstakbel manager'ları burada yetişmekte.

Sualimize geri dönersek: İstanbul kozmopolit bir kent midir? İstanbul, Konstantinopol ve Stamboul diye anıldığı yıllarda İskenderiye ve Beyrut gibi kozmopolitizmle Ortadoğuluğunun; Fransızca, Rumca, Ermenice, Ladino ve Türkçenin birbirine karıştığı nevi şahsına münhasır bir kenti. Günümüzde ise muazzam gelir ve sınıf farklılıklarının yaşandığı; şehrin sınırlarında yaşayanlar için Taksim ve Beyoğlu'nun gününbirlik gezinti için gidilen "turistik bölgeler" olduğu bir megapol. Küçük bir Türkiye olan İstanbul, hiçbir zaman kozmopolit olmamış, olamayacak! Ortadoğuluğunun, Akdenizliliğin ve Müslümanlığın harmanlandığı nevi şahsına münhasır bir kent...